

Az egyszerű ember mindennapjai Zsigmond herceg számadásainak tükrében

Jagelló Zsigmond herceg budai számadásai, mint azt néhány korábbi tanulmányban¹ igyekeztünk szemléltetni, igen gazdagok művelődéstörténeti adatokban. Jelen írásomban ebből a gazdagságból merítve azt vázolom fel, milyen lehetett az egyszerű ember élete Budán, Zsigmond herceg udvarában.

Legelőször is tisztáznom kell, mit értek az „egyszerű ember” fogalma alatt. Krzysztof Szydlowiecki az udvarmester, az udvarnokok és a kamarások természetesen nem tartozhatnak az említett fogalomba. Egyházi személy volta miatt nem sorolom ide Miklós papot sem. Az udvari bolondot pedig azért nem, mert folyamatos és személyes kapcsolatban állt Zsigmonddal. Emiatt, valamit sajátos feladata okán is, sok szempontból kivételes helyzetben volt.² Az udvarban élő többi személyt azonban, úgy gondolom, célszerű ez alkalommal vizsgálódásunkba bevonni.

A vizsgált személyek

A forrás kifizetésekről³ tanúskodó bejegyzései alapján a következő kategóriákat lehet elkülöníteni: Első csoportjukat a forrás *artifices*-nek nevezi. Ide tartoznak: borbély, szűcs, kovács, varga, és a lengyel szóval nevezett *plathnyerz*, vagyis fegyverműves. Az ő feladatuk magától értetődően szakmájuktól függően eltérő.

A második csoport a lengyelül *byk*-nek nevezett szolgálószemélyzet, a harmadik a *laicellus*-nak nevezett apródok. A számadásokban csoportonként elkülönítve szerepelnek a trombitások, szakácsok, sáfárok, lovászok, fullajtárok, kocsisok. Az *officiati*-nak titulált személyeket is bevontam a vizsgált személyek körébe, forrásunk a kenyérsztót, fürdőszolgát, vadászt, orvost, ellenőrt, kocsiőrt, abrakosztót sorolja ide.

A sort a szolgálkál zárom, akikre a legegyszerűbb, legkevesebb felelősségteljes feladatokat bízta, a legkevesebb bérért. Őket a forrás etnikumukra utalva oroszokként emlegeti.

Jelen írásomban nem kívánok a létszám pontosabb elemzésébe bocsátkozni, inkább a felsorolt személyzet feladatait, életkörülményeit, ismertetem.

Artifices

Széles körben ismert tény, hogy a vizsgált időszakban a hajvágás és borotválás mellett a borbély⁴ másik fő feladatköre a seborvoslás, érvágás és foghúzás műveleteire terjedt ki. Nincs ez másképp Zsigmond udvarában sem. Sőt, az arányok igen erőteljesen a gyógykezelések javára billennek a kozmetikai műveletekkel szemben. Szintén érdemes megemlíteni, hogy a borbély tevékenységével kapcsolatos bejegyzések sűrűbben fordulnak elő, mint mászt mesteremberekével kapcsolatosak. Ennek oka nem az, hogy sok baleset történt, sokkal inkább az, hogy a borbélynak a szokott járandósága felett tiszteletdíjat is

¹ HOROGSZEGI 2005.; HOROGSZEGI 2007.; HOROGSZEGI–RÁBAI 2007.; RÁBAI–HOROGSZEGI 2005.; RÁBAI 2007.; RÁBAI 2009.

² A bolondnak a Jagelló udvarban betöltött szerepéről ld: SŁOWINSKI 1993.; WILSKA 1998. ill. ANTANAVIČIUS – PETRAUSKAS 2007. 44.

³ SZK. 62–66., 125–128., 145–151., 180–187., 208–211.

⁴ SZK. 25., 32., 37., 47., 59., 71., 78., 91., 104., 127., 135., 137., 171., 185., 199.

fizettek, és ezt bevezették a számadásokba, míg a többi mesterember a szokásos munkája után csak ritkán számíthatott ilyen juttatásra. A neki fizetett összegeket számlálva úgy tűnik, a borbély mestersége jobb megélhetést biztosított, mint a többi mesteremberé. Szombatonként elkísérte a herceget, hogy a szokásos fürdőzés alkalmával megborotválja, amikor azonban Zsigmondnak eret kellett vágatnia, a királyi borbélyért küldtek,⁵ akinek I arany tiszteletdíjat fizettek. Az udvar többi tagjának érvágását viszont Zsigmond borbélyja végezte. Az udvari bolond vette igénybe leggyakrabban a borbély szépművészeti szolgáltatásait,⁶ míg sérülések leggyakrabban a lovászokat és a kocsisokat érték.⁷

A kovács⁸ tevékenysége kevesebb érdekességet tartogat számunkra. A hozzá köthető bejegyzések döntő többsége szén és vas, illetve patkószegek beszerzéséről tanúskodik. A maradékból az állapítható meg, hogy a kovács munkája főként a lovak patkolásából, és a lószerszámok karbantartásából állott. Másik fő feladatkörét a járművek vasalatainak karbantartása, és az újonnan vásárolt szekerek összerakása jelenti.⁹ Egyéb vasmunkákkal csak elvétve találkozhatunk a forrásban.¹⁰ A kovács bérének megállapítását segíti egy bejegyzés, amely egyszerre adja meg a kifizetett összeget, és a fizetett időtartam hosszát is. Ennek tanúsága szerint járandósága negyedévre 5 forint volt.¹¹ Más bérezésről szóló bejegyzések általában csak a kifizetett összeget adják meg.

A varga¹² feladata sem tartogat különösebb meglepetéseket számunkra, ruhákat, huzatokat, lábszárvédőket, cipőket varrt. Talán érdemes kiemelni, hogy a forrásban egy alkalommal női varga¹³ is megjelenik, aki ingeket készített Zsigmondnak.

A szücs,¹⁴ szokásos munkáján felül, némi plusz pénzért olykor a herceg drágább ruhadarabjainak szellőztetését, kitergetését végezte.¹⁵ Foglalkoztatottsága leginkább akkor nőtt meg, amikor Zsigmond elhagyta Budát, és hazatért Krakkóba. A késő őszi időjárás miatt ugyanis megnőtt a meleg ruha keletje, és a szolgálégynek báránybőrrel bélelt felöltőtől kezdve mindenféle prémes holmit az ő feladata volt elkészíteni.¹⁶

A fegyverművest éppen csak megemlítem, hiszen összesen két bejegyzés tanúskodik arról, hogy az udvarban szolgált.¹⁷

Coci

A szakácsok¹⁸ kellemes helyzetben voltak az udvartartáson belül. Nem csak azt értem ez alatt, hogy könnyen juthattak nagyobb, vagy jobb minőségű porcióhoz, – erre nem utal a forrás, de a dolgok természetéből következtethető – hanem inkább azt, hogy felelősséggel járó, bizalmi pozíciójuk révén könnyen előnyhöz juthattak. Többször megesett,

⁵ Szk. 104.

⁶ Szk. 42., 59., 71., 133.

⁷ Szk. 32., 36., 37., 78., 122.

⁸ Szk. 19–21., 29., 39., 44., 49., 64., 73., 74., 79., 81., 90., 94., 107., 120., 135., 142–145., 162., 172., 185., 192., 195., 203.

⁹ Szk. 135.

¹⁰ Szk. 21.

¹¹ Szk. 64.

¹² Szk. 31., 60., 65., 72., 161., 179., 185., 199.

¹³ Szk. 31.

¹⁴ Szk. 26., 32., 33., 52., 68., 105., 149., 185., 200–202.

¹⁵ Szk. 32., 52., 105.

¹⁶ Szk. 137., 149.

¹⁷ Szk. 19., 216.

¹⁸ Szk. 32., 42., 81., 83., 94., 102., 122., 150., 184., 198., 203.

hogy valamilyen ingyencséggel kedveskedtek a hercegnek, és ezért jutalmat kap-tak.¹⁹ A konyha személyzete 1502-ben 7 főből állt, ezek közül ketten kaptak 3 forintot, és ötten 2 forintot, egy kifizetés alkalmával,²⁰ azaz feladataikban, felelősségükben, helyeseb-ben: rangban, valamelyest különböztek egymástól.

Bikowie

A következő vizsgált csoport a *byk*-nek nevezett szolgálóké. Feladataik nem válnak el élesen a *laicellus*-ként emlegetett csoport tevékenységi körétől, de utóbbiak kevesebb fizetést kaptak, és a forrás is következetesen különválasztja a két csoport tagjait. A kérdés vizsgálatát itt is nehezíti az a körülmény, hogy a szokásos munkáikról nem készült feljegyzés, hiszen mindez nem járt plusz kiadással.

A szolgálók esetében volt egy olyan köre a feladatoknak, amelyet mindannyian elvégeztek, ha szükség volt rá, ezek: különféle dolgok vásárlása, kisebb javítások, illetve a legkülönbélebb apró szolgáltatások kifizetése, melyeket utólag vezettek be a számadáskönyvbe. Pénz is volt tehát rájuk bízva. Ezeken a feladatokon belül bizonyos specializálódás is megfigyelhető. Ilyen például az idősebb Mazurek²¹ esete, aki sokkal több javítást végzett, mint a többi szolgáló. Smolik²² főként a szegényeknek tett adományokat adta át. Choczymowski²³ főleg a javításokért járó pénzüsszegek kifizetésével foglalkozott, illetve a takarításért, és mosatásért járó fizetéssel. Balyczky²⁴ tevékenysége szerteágazóbb, fizetett sörért és borért, pénzügyekkel kapcsolatos futárszolgálatot is végzett, valamint több ízben ő adta át a szórakoztatásért járó adományt.

Laicelli

Mint fentebb említettem, az ő tevékenységük nem tért el élesen az előbbiektől (*byk*). Ők is végeztek javításokat, az ifjabb Mazurek²⁵ főként a herceg tunikáinak javításában jeleskedett, és következetesség figyelhető meg abban is, hogy ő adta át Zsigmondnak a különféle játékokhoz – kocka, golyó, pörgettyű – szükséges kisebb összegeket. Ennek a csoportnak a tagjai végezték a hercegi ruhatár rendben tartásának egyes feladatait, olykor a szobához való füstölő vásárlását, illetve egyikük hordozta a herceg számszerűját vadászat alkalmával.²⁶

Officiati

A szolgálattevők ezen csoportjába tartozik Péter vadász, Czys visitator, Schidor fürdőszolga, Cristoff kenyérosztó, Drya kocsiőr, és az orvos, másként doctor medicus. Utóbbi háromnak²⁷ csak a létezéséről tudunk, illetve a titulusukból következtethetünk a tevékenységükre.

¹⁹ Szk. 32., 81.

²⁰ Szk. 184.

²¹ Szk. 21., 25., 29., 34., 37., 38., 43., 47., 50., 54., 55., 68., 71., 76., 80., 86., 92., 100., 101., 109., 110., 126., 148., 178., 183.

²² Szk. 25., 27., 28., 30., 37., 41., 49., 52., 61., 80., 83., 86., 87., 90., 94., 102., 105., 109., 120., 126., 131., 148., 183., 217.

²³ Szk. 25., 26., 33., 34., 42., 45., 51., 55., 61., 66., 72., 79., 86., 94., 99., 105., 120., 123., 136., 137., 143., 156., 169., 183.

²⁴ Szk. 20., 25., 37–39., 45., 47., 52., 55., 60., 68., 73., 76., 78–81., 83., 86., 93., 98–101., 109., 119., 121., 148., 203., 205.

²⁵ Szk. 24., 30., 31., 34., 37., 54., 67., 72., 80., 87., 93., 137., 148., 167., 172., 179., 183., 196.

²⁶ Szk. 107.

²⁷ Szk. 186.: orvos; 42., 65., 127., 147., 165., 186., 196., 198., 199., 200.: kocsiőr; 146., 186.: kenyérosztó.

Péter, a vadászaton kívül egy alkalommal tetten érhető levélkézbesítés közben is.²⁸ A szokásos bérezésén felül általában golyókra, kanócra és löporra²⁹ kapott pénzt, illetve egyszer azért is fizetett egy helyi lakosnak, hogy vezesse őt a lelőni kívánt madarakhoz.³⁰ A rá költött összegek általában megtérültek, egy alkalommal annyi hattyút lőtt, hogy kocsi kellett érte küldeni.³¹

Czys³² ellenőr mindig akkor jelenik meg a számadásokban, amikor a herceg szobájával kapcsolatos kiadás merül fel. Füstölőt, fehér gyertyát vásárol, ablakot javíttat. Ezen kívül nagyon gyakran vásárolt kendert. Hogy mihez volt szükséges ez, nem derül ki egyértelműen, a kendert utazások előtt kényes tárgyak becsomagolásánál használták, de lehetséges, hogy a huzatos rések eltömítéséhez ill. egérlyukak betöméséhez is ezt használták. Rágcsálóproblémájuk biztosan volt, mert fellelhető egérfogóra kiadott összeg is.³³

Schidor,³⁴ a fürdőszolga vásárolta a szappant a fürdéshez, valamint rendszeresen fürdette Zsigmond kedvenc kutyáját, Byeliczek-et, aki, mint a nevéből valószínűsíthető, fehér volt. A kutya általában hetente, kéthetente vett kényeszerű szappanos fürdőt.

A sorban utoljára kerülnek megemlítésre a legegyszerűbb munkát végzők. Őket a forrás orosz-nak nevezi, utalva ezzel származásukra. Az ő feladataik³⁵ a következők voltak: vízfordás a főzéshez, takarításhoz, fürdőhöz, jégfordás a bor hűtéséhez, fürdő előkészítése, ha pedig a herceg szombatonként nyilvános fürdőbe ment, akkor ők erősítették fel a lepedőket, amivel Zsigmondtól elkülönítették a többieket. Takarítottak, apróbb beszerzéseket intéztek, fát hordtak, és általában minden cipekedéssel járó munkát ők végeztek. Ők takarították és fűtötték be a kályhákat is.

Jövedelem

Nehezen állapítható meg, hogy az egyes személyek mekkora időtartamra, mennyi fizetést kaptak. Az is bonyolítja a helyzetet, hogy amikor a herceg útra kelt, előtte mindig kifizette az udvartartás tagjait, és attól függően, hogy mennyi idő telt el a legutóbbi fizetés óta, az összegek mindig váltakoznak. Mindazonáltal az egész budai számadáskönyv adatait együtt vizsgálva kibontakozik egy többé-kevésbé világos kép. Jelen tanulmány keretei nem engedik a számok aprólékosabb elemzését, így megelégszünk azzal, hogy az udvartartás különböző csoportjait fizetésük nagysága szerint sorba állítjuk. Az eddig vizsgált csoportok közül a mesteremberek, trombitások és a szakácsok tartoznak az első fizetési kategóriába. Őket követi kis lemaradással a *byk*-nek nevezett szolgálók csoportja, velük nagyjából egy kategória a lovászok és kocsisoké, valamint a vadász, a visitator, és a fürdőszolga. Utánuk az apródok következnek, a sor legvégén az orosz-ok csoportja áll.

A rendszeres bérezésen kívül egyéb juttatások is jártak az udvar tagjainak. Mint tudjuk, az egész hercegi udvart Ulászló tartotta fenn, így a vizsgált csoportok szállásáról és élelmiszerrel való ellátásáról is a király gondoskodott, sáfárjain keresztül. Olykor megesett, hogy az ellátás nem volt megfelelő, ilyen esetben Zsigmond gondoskodott a pótlásáról.³⁶

²⁸ Szk. 113.

²⁹ Szk. 88., 101., 171.

³⁰ Szk. 196.

³¹ Szk. 103.

³² Szk. 26., 29., 32., 41., 42., 118., 123., 127., 132., 147., 157., 166., 173., 185., 195., 198., 201.

³³ Szk. 78., 118., 132., 141., 142., 173., 193., 195., 198., 201., 205. – kender; 78. – egérfogó

³⁴ Szk. 24., 26., 42., 45., 55., 65., 91., 96., 102., 109., 115., 127., 147., 170., 172., 173., 186.

³⁵ Szk. 19., 21., 23., 25., 28., 30., 34., 35., 42., 44., 45., 46., 47., etc. passim

³⁶ Szk. 37., 42., 98.

A ruházkodás kérdésköre a forrás természetéből következően szorosan összefügg a bérek és juttatások kérdéskörével, így ezt a kérdést is e helyen tárgyalom: a *calceus*-nak nevezett lábbelire adott pénzösszegek nagyon gyakran szerepelnek a bejegyzések között.³⁷ Ez arra utal, hogy igen gyenge minőségű lehetett. Ezen kívül rendszeresen kaptak pénzt ingre.³⁸ Előfordult, hogy valakinek tönkrement az inge, így kénytelen volt félmeztelenül megjelenni.³⁹ Ilyenkor soron kívüli pénzösszeggel oldották meg a helyzetet. Rendszeresen kaptak egyéb ruhára való pénzt is. Legtöbbször pénzt, olykor ruhaanyagot is.⁴⁰ A lovászok munkaruházatának számító erős bakancsot és bőr lábszárvédőt szintén a herceg biztosította.⁴¹ A budai számadásokban ugyan nem esik szó róla, de Sándor litván nagyfejedelem számadásai alapján nem tűnik merész kijelentésnek, hogy az udvarban szolgálók bizonyos csoportjai uniformist hordtak.⁴²

A járandóság része volt a bor fejadag is. Erre vonatkozó utalásaink korlátozottak, mert szintén a királyi sáfár ultalta ki, olykor megesett azonban, hogy elmulasztotta, vagy rossz minőséget adott, ilyenkor Zsigmond fizetett pénzt a bor helyett, vagy bort vásároltatott, és azt osztották ki. A boradag növelése egyfajta kárpótlásként is használatos volt. A krakkói hazautazás közben gyakran történtek rendkívüli események, mint például keréktörés, szekér vízbeesés. Ilyenkor a menet haladt tovább, és a szekeret a hideg éjszakában őrzők, akik a javítás után sokkal később értek a szálláshelyre, extra fejadagot kaptak, olykor kisebb pénzösszeget is.⁴³

Nem éppen juttatás, de anyagi haszon volta miatt ide kívánczik az újívi ajándékozás szokása. Az udvarban szolgálók a herceg elé járultak, és köszöntötték, akiknek képessége volt hozzá, énekkel, trombitajátékkal, fúvós hangszerrel, az orgonista orgonajátékkal, ő pedig ajándékként pénzt adott nekik.⁴⁴

Szintén nem járandóság volt, de az úr, szolgájához való szolidaritását példázza az a néhány eset, amikor Zsigmond kezességet vállalt némely emberéért, vagy pénzt ad nekik, szorult anyagi helyzetükre való tekintettel.⁴⁵

Higiénia, táplálkozás, betegség, halál

Az ezekkel kapcsolatos kiadásokon keresztül a korabeli szociális gondoskodás egy aspektusa figyelhető meg. A betegek orvosságát, a borbély által végzett gyógykezelést, a kezeléshez szükséges eszközöket a herceg biztosította. Halál esetén a temetéshez is hozzájárult.⁴⁶ Példaként röviden bemutatnék egy esetet. 1500. április 6-án Wyrzbyata *laicellus* eltörte a lábát. A herceg parancsára fél forintot fizetnek kötözőanyagra, és vánkossra, a sérült testrész látásmasztásához. Április 8-án a borbély bekötözi a lábat, amiért a herceg 2 forintot fizet. Április 10-én Wyrzbyata negyed forintot kap kiadásai fedezésére. A követ-

³⁷ DIVÉKY 1914. 563. Szk. passim

³⁸ SZK. 19., 25., 35., 43., 50., 54., 71., 76., 86., 98., 102., 105., 113., 137., 158., 187., 196., 203., 220.

³⁹ SZK. 54., 85., 98., 113.

⁴⁰ SZK. 39., 95., 98., 148., 150.

⁴¹ SZK. 45., 49.

⁴² ANTANAVICIUS – PETRAUSKAS 2007. 46.

⁴³ SZK. 158., 159., 162., 163.

⁴⁴ SZK. 82., 83.

⁴⁵ SZK. 46., 68.

⁴⁶ SZK. Myedzyrzeczki: 35., 37., Mathusz: 46.; Péter vadász: 103–104., 143.; Jurek: 76.; Thurek: 32.; Temetés: 73.; 100., 106., 166., 174., 175.

kező bejegyzést július 14-én találjuk, amikor a lábat gyógyultnak nevezi a szöveg, és a borbély, ezúttal már egy másik, fél forintot kap.⁴⁷

Láthatjuk tehát, hogy a szöveg tanulmányozásával a gyógyuláshoz szükséges idő, és a vele járó költségek is megállapíthatók. A forrásadottságok általában nem ilyen szerencsések, legtöbbször csak egy alkalommal történik utalás a sérülésre és az ezzel járó kiadásra. A szöveg nem részletezi a sérülések fajtáit, olykor megjegyzi, hogy varrni kellett a sebet, vagy kötözni, egy alkalommal pedig lórúgásról⁴⁸ esik említés. A betegségekről általában nem lehet megállapítani, milyen fajták. A szavakból: *debilitabatur*, *morbidus*, *aegrotus*, *infirmabatur*, nem derül ki. A szifilisz azonban többször néven van nevezve. A betegség megtalálható a hercegi udvarban is. A herceg biztosan nem szenvedett a kórban.⁴⁹ Egy bejegyzésben azt olvashatjuk, hogy Zsigmond pénzt ad szifiliszos betegeknek, akik a városon kívül, a mezőn feküdtek.⁵⁰ Nem ismervén a kór terjedésének módját, feltehetőleg a betegek ilyenén elkülönítésével próbáltak védekezni a terjedés ellen.

Az egészségi viszonyok vizsgálatának sarkalatos pontja a tisztaság kérdése. A forrás nem említi, hogy a mi célcsoportunk tagjai is vettek volna fürdőt. Ez nem meglepő, hiszen ha fürdöztek is, akkor ez nem került be a hercegi számadásokba, így pusztán e forrás vizsgálatával ez a kérdés nem válaszolható meg. A bolond rendszeresen elkísérte Zsigmondot a fürdőbe, sőt, ezen alkalmakon kívül is gyakran fürdőzött,⁵¹ azt sincs okunk feltételezni, hogy a hercegi udvar elitje nem követte ura példáját, de ennek vizsgálata nem tartozik jelen tanulmányba.

A mindennapi életről alkotott képünk nem lehet teljes a táplálkozás vizsgálata nélkül. Ez alkalommal sajnos nem tehetjük ezt meg. A hercegi udvar ellátását, mint fentebb említettem, a király biztosította, így a számadáskönyvben erre vonatkozó adatok csak szórványosan találhatók, és mindig valami rendkívüli eseményhez kapcsolódnak. A királyi sáfár nem adott, rosszat adott, valaki megbetegedett, ezért külön porciót kapott, hogy megerősödjön.⁵² Ezzel szemben a számadások Krakói részében a táplálkozás nagyon jól vizsgálható.⁵³

A szegénység ekkoriban is az élet természetes velejárója volt. A számadásokban nagyon gyakran találkozhatunk betegeknek, szegényeknek, vagy szerzeteseknek adott kisebb-nagyobb összegekkel. Divéky Adorján a hercegről adott jellemrajzában jószívűségének tudta ezt be. Semmi okunk nincs kételkedni Zsigmond jószívűségében, de a képet árnyalnunk kell. Az alamiznaosztás elvárás is volt, ami arra hivatott, hogy reprezentálja a keresztény uralkodó együttérzését és gondoskodását a szerencsétlen sorsúak felé.⁵⁴ Rendszeresen adott alamiznát szombaton a fürdőbe menet, vagy onnan jövet.⁵⁵ A nagyobb egyházi ünnepek alkalmával, így pl. 1500. nagypéntekén csaknem 12 forint került így szétosztásra,⁵⁶ egy átlagos ló ára ekkor 10 forint volt. Gyakori az is, hogy szerzetesek ke-

⁴⁷ SZK. 27., 28., 47.

⁴⁸ SZK. 27.: kötözés, 32: sebvarrás, 122.: lórúgás.

⁴⁹ SZK. 32., 39., 41., RÁBAI KRISZTINA: Adalékok Zsigmond lengyel herceg számadásaihoz.

⁵⁰ SZK. 23., 144.

⁵¹ SZK. 21., 25., 31., 32., 33., 39., 44., 46., 47.

⁵² SZK. 28.

⁵³ Archiwum Głównie Akt Dawnych w Warszawii, Rachunki Królewskie Syg. 29. 33. Mikrofilm Nr. 30541, 30546.

⁵⁴ ANTANAVIČIUS – PETRAUSKAS 2007. 45.

⁵⁵ SZK. 21., 23., 25., 26., 28., 30., 45., 46.

⁵⁶ SZK. 29.

resték fel otthonában énekel, csengettyűjátékkal, kisebb ajándékokkal, mely megkeresésre általában bőkezű adomány volt a válasza.⁵⁷

A kéregetések másik fajtája, a törökökkel függ össze. Több alkalommal találhatunk olyan bejegyzést, ahol valaki társai török fogságból való kiváltására kér adományt. Nem tisztem megítélni, mekkora bevétele származhatott ebből a törököknek, de ez a forrás megmutatja a tevékenység üzletszerű jellegét.⁵⁸

Szórakozás

Milyen szórakozások álltak rendelkezésre az udvarban szolgálóknak? Az előkelőbbek sakkkal, kártyával, kocka, golyó, vagy pörgettyűjátékkal mulatták az időt.⁵⁹ Feltételezhető, hogy az udvar alacsonyabb rangú tagjai is játszottak effajta játékokat, bár egyértelmű bizonyítékot nem szolgáltat a forrás. Ami viszont bizonyos: a farsang alkalmával különféle álruhákba öltözve szórakozott az udvar népe, lónak, császárnak, landsknehtnek⁶⁰ álcázták magukat. Gyakori szórakozás az éneklés, és zene, kardtánc, lándzsavívás.⁶¹ Több alkalommal keresték fel az udvart medvetáncoltató rutének, illetve mutatványosok, táncosok, zenészek, vagy éppen kutyát táncoltatók.⁶² A mulatozásnak olykor lerészegedés lehetett a vége. A forrás egy alkalommal megjegyzi, hogy az udvari bolond részegség miatt nem tudta urát elkísérni a fürdőbe.⁶³ Divéky Adorján egyenesen részegesnek titulálja őt, feltehetőleg az ő hatására Zolnay László is hasonló véleményének ad hangot.⁶⁴

Összefoglalásként megállapítható, hogy Zsigmond herceg számadásai bőségesen szolgáltatnak adatot a középkor végi udvari élet részleteinek megismeréséhez, akár ha az egyszerű embert tekintjük vizsgálódásunk célpontjának, akár – noha erről ez alkalommal nem esett szó – az udvari elit életét kívánjuk megismerni.

BIBLIOGRÁFIA

DIVÉKY 1914.	DIVÉKY ADORJÁN: Zsigmond lengyel herceg II. Ulászló udvarában, <i>Századok</i> 48. (1914) 449–463., 562–576.
HOROGSZEGI 2005.	HOROGSZEGI ZOLTÁN: Zsigmond lengyel herceg utazásai Magyarországon In: <i>Medievisztikai tanulmányok. A IV. Medievisztikai PhD konferencia</i> (Szeged, 2005. június 9–10.) előadásai. Szerk. Marton Szabolcs – Teiszler Éva. Szeged 2005. 35–44.
HOROGSZEGI 2007.	HOROGSZEGI ZOLTÁN: Egy számadáskönyv kultúrtörténeti vonatkozásai. In: <i>Medievisztikai tanulmányok 5. Az V. Medievisztikai PhD konferencia</i> (Szeged, 2007. június 7–8.) előadásai. Szerk. Halmágyi Miklós – Révész

⁵⁷ Szk. 20., 38., 42., 65., 111 etc. passim

⁵⁸ Szk. 109., 143., 175.

⁵⁹ Szk. 94., 50., 24., 109., 89., 90., 167.

⁶⁰ Szk. 21., 22.

⁶¹ Szk. 20.

⁶² Szk. kutyatáncoltató: 22.; zenész cigányok: 34., éneklő parasztok: 35., medvetáncoltatók: 36.

⁶³ Szk. 25.

⁶⁴ DIVÉKY 1914. 461., 462; VÖ: ZOLNAY 1974. 7. Divéky azonban részegségnek tekinti az esetet, amikor a bolond eltéved, és egy paraszt vezet haza, (Szk. 91.) amikor összetöri a kemencét a rajta levő edényekkel, (Szk. 54.) de azt is, amikor elveszíti az övét, (Szk. 169.) és mikor a fekvőhelyét javíttatják. (Szk. 166.) Ezeket az alkalmakat, különösen az utóbbi kettőt a részegséggel kapcsolatba hozni nem megalapozott. Ilyen alapon a herceg udvari káplánja is gyanús, ő ugyanis feltűnően sok alkalommal nem képes misézni "betegsége miatt". (Szk. 22., 25., 28., 35., 39., 40., 44., etc. passim.)

- Éva. Szeged 2007. 33–40.
- HOROGSZEGI–RÁBAI 2007. HOROGSZEGI ZOLTÁN–RÁBAI KRISZTINA: Medizingeschichtliche Hinweise eines Abrechnungsbuches In: *Virus, Beiträge zur Sozialgeschichte der Medizin*. Wien 2007. 121–124.
- ANTANAVIČIUS–PETRAUSKAS 2007. DARIUS ANTANAVIČIUS–RIMVYDAS PETRAUSKAS (ed. and transl.): Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitu knygos (1494–1504). Vilnius 2007.
- RÁBAI–HOROGSZEGI 2005. RÁBAI KRISZTINA–HOROGSZEGI ZOLTÁN: Szemelvények Zsigmond lengyel herceg budai számadásaiból. *Documenta Historica*. 67. Szerk. Pándi Lajos. Szeged 2005.
- RÁBAI 2007. RÁBAI KRISZTINA: Jagelló Zsigmond számadásainak orvostörténeti tanulságai. In: *Medievisztikai tanulmányok*. 5. Az V. Medievisztikai PhD konferencia (Szeged, 2007. június 6–7.) előadásai. Szerk. Halmágyi Miklós–Révész Éva. Szeged 2007. 133–140.
- RÁBAI 2009. RÁBAI KRISZTINA: Everyday life at the court of prince Zygmunt Jagiellończyk (1499–1507). *Quaestiones Medii Aevi Novae XIV*. 2009. Varsó (megjelenés alatt)
- SŁOWINSKI 1993. SZK. MIROSLAW SŁOWINSKI: Błazen. Varsó 1993.
- WILSKA 1998. DIVÉKY ADORJÁN: Zsigmond lengyel herceg budai számadásai (1500–1502., 1505.). Magyar Történelmi Tár XXVI. Budapest 1914.
- ZOLNAY 1974. MAŁGORZATA WILSKA: Błazen na dworze Jagiellonów. Varsó 1998.
- ZOLNAY LÁSZLÓ: Szeged környék néhány művelődéstörténeti emléke 1500 őszéről. *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve* 1974–75/1. 5–8.